

Az újrateleplülő lakosság származása és összetétele

MOLNÁR AMBRUS

1. Községünk a 17. század utolsó évtizedeiben

A 17. századi Doboz életének utolsó eseményei között tarthatjuk számon Thököly Imre kurucainak a békési határban való táborozását. 1678-ban ezt írta a gyulai bégnak a kurucvezér: „... az mely katonák Erdélyből jöttek velem, és szerdán által is mentek a Körösön, ne bánja, ha ott abrakolnak, az Körös mellett való falukon, azon faluk Gyulához tartozván...”

1683-ban Apafy Mihály erdélyi fejedelem — aki Bécs ostromára kénytelen volt elkísérni a török hadat — táborba szállott Félhalomnál, a Körös mellett. Innen október 25-én „... szállott meg a sereg Békéshez a Fejér Körös mellett”, tehát Doboz közelében. Ezekben az években a környéken a legnépesebb helység kétségtelenül Békés városa volt, de Dobozon is elég sok és tehetős ember lakott, mert a sereg élelmezésére adott élelmiszerek mennyiségét tekintve Békés után következett. Árpa, liszt, kenyér, hagyma és zöldség mellett sárga- és görögdinnyét is küldtek a doboziak a táborba.¹

Közvetlenül Dobozra vonatkozó adataink nincsenek ugyan, de a környéken lévő helységekről szóló híradások megerősítik azt a föltevésünket, hogy 1685 körül még falujukban laktak a doboziak is. 1685-ben a szomszédos Bélmegyer faluból Kántor István nevű jobbágytól a berényi taxások 100 forintot küldtek adó fejében uruknak, Károlyi Lászlónak. 1688-ban a Körösön Gyuláról hajón érkező kuruc csapatok Békésnél szálltak ki a hajókból, hogy a Kecskemét felől közeledő királyi csapatok ellen támadást intézzenek. Gyula felszabadítása előtt ezt tekinthetjük községünk közvetlen környékének létezéséről az utolsó híradásnak.²

Ezt a feltevést megerősíti Vizessy János 76 éves békési ember 1749-ben tett vallomása, aki emlékeztetett arra, hogy szülőfaluja a Doboz közelében létezett

Ölyved 1689-ben a „labanczok által felveretett”. Bizonyára ez volt a sorsa Doboznak is.³

Gyula várának visszafoglalását közel 10 esztendeig tartó háborúság előzte meg. Az első esztendőkből még maradtak valamennyien a környékbeli falvakban emberek, de ahogyan egyre szorosabb lett az ostromgyűrű a város körül, a lakosok mindinkább elszéledtek és a környékbeli, de főleg a szomszédos bihari Nagysárrét nádasainak szigetein kerestek menedéket és ideiglenes lakozást. Így azután amikor Thököly serege 1691-ben újra Gyula vidékére került „gyulai pusztának” nevezte a Körös-Maros között, mert a falvakban csak omladozó, üresen hagyott házakat, a határban megműveletlen parlagföldeket talált.⁴

1694 december 21-én — 129 esztendő után — Gyula vára újra keresztény kézre került. Helységünk lakói a környékbeliekkel együtt nagy áldozatra kényszerültek a vidék felszabadításáért. Az ostrom utolsó időszakában a felszabadító hadsereg tervszerűen elpusztított Gyula környékén mindent, hogy a várban bennrekedt törökök élelmezését lehetetlenné tegye. Ebben az időszakban a Dobozról elmenekült jobbágyok közül sokan sohasem tértek vissza elhagyott szülőföldjükre. A törökök kivonulása után rombadőlt templomok, üszkös házaromok és elvadult, műveletlen földek emlékeztettek a hajdani életre.⁵

Dodoz — ideiglenes — elnéptelenedése 1690—1692 között következhet be. Lakóinak egy része az egészen közeli nádasokban, másrésze a szintén nem messze fekvő bihari Nagysárrét nádrengetegében talált ideiglenesen lakóhelyet.

1695-től új korszak köszöntött Békés megye elpusztult földjére. A megye egész területe a Budai Kamara felügyelete és igazgatása alá került. A vidék tisztartójául Lindner Ferdinánd Keresztályt nevezték ki, akinek első dolga volt bejárni ezt a területet. A kamarai igazgatóság rendeletére ugyanis meg kellett volna határozni a megye benépesültségének mértékét, azonban 1696 október 10-én, Gyulán kelt jelentésében csak az egykori lakott falvak nevét sorolhatta fel. Értéküket képtelen volt megbecsülni. „Minthogy ezek valamennyien romokban hevernek és lakatlanok” (masse dieselbe alle ruiniert ind ohnbewohnt). Dobozra (Tobas) vonatkozóan megállapította: „... A Fekete Körös mellett fekszik, teljesen romokban...”⁶

Ez a jelentés kétségtelenné teszi, hogy a doboziak ebben az időben nem tartózkodtak falujukban. Bizonyos azonban, hogy közülük nagyon sokan nem távoztak el véglegesen és nem mentek nagyon messzire. 1698-ban — bár lényeges változást az eltelt két év alatt a megye területe nem mutat — arról tesz említést, hogy Békésen már 10 ember lakik. Nem említi, hogy Doboznak volt-e már visszatért lakosa, de megállapította jelentésében, hogy 4 telek van benne és határában mintegy 200 holdnyi szántóföld (ungefer 200 Joch acker...), értéke pedig 600 forint.⁷

Falunk tehát a 17—18. század fordulójának veszedelmes időszakában sem volt lakatlanul 5-6 évnél tovább, akkor is a közelben meghúzódó lakosok vissza-visszatértek elhagyott határukat, illetve annak egy részét megművelni.

Doboz újjáéledésének kezdetét 1699-től számíthatjuk. Ez a benépesülési kí-

sérlet nem volt zavartalan és nem lett hosszúéletű. 1700-ban Lindner több helység megülésétől tett jelentést a Budai Kamaránál. Ezek között volt Doboz is három lakosával. Békésen, Vésztőn, Szeghalmon ekkor 14—16, Körösladányban csupán 1 család lakott.

A kamarai tisztviseelő a megyére panaszkodva megjegyezte jelentésében, hogy „ezek felett az emberek felett törvényt ülnek, közgyűléseket tartanak és ezáltal az embereket elrémítik, ezért a jövőben csak kevesen fognak jönni . . .”⁸

1703-ra a lakosság megszorodott, mert a megye 25 forint adót vetett ki a doboziakra, így az újjáeledő Békés megyei falvak között a 4. legnépesebb helységgé vált. Ez a letelepedési kísérlet sem tartott sokáig. 1703-ban a gyulai rácok végigdúlták a népesedésnek indult falvakat. Rákóczy fejedelem rendelkezésére a békésiek Karcag környékére, a szeghalmiak a Berettyó jobb partjára költöztek. Doboz, Bélmegyer, Berény és a kisebb falvak szétfutottak a rácok elől. 1703-tól újra „vadállatoknak és az égi madaraknak” lakóhelyévé vált ez a vidék.⁹

Úgy tűnik, hogy a rácdúlás után néhány évig lakatlanul állott a falu, de az a tény, hogy 1711-ben *Tatai János* személyében református prédikátort küldött nekik az egyházkerület, azt bizonyítja, hogy már szervezett egyházi és községi közösséget alkotott a már korábban visszatért lakosság.¹⁰

A dobozi anyakönyvben található bejegyzés, mely szerint az eklézsia 18. századi elsőnek ismert prédikátora „Tábori Pap” volt, azt a feltételezést is megengedi, hogy a rácdúláskor a falut elhagyó lakosságnak legalább is egy része — a békésiekhez hasonlóan — együtt maradt és Rákóczy fejedelem táborába vonult, s később papjával együtt tért vissza elhagyott falujába.¹¹

Helységünknek a török uralom utolsó évtizedeiben és a 18. század elején a futások és visszaköltözések időszakában való viszontagságos állapotára világít rá az egyházi anyakönyvben 1766-ban bejegyzett tanúvallomás: „Mind ezek a tanúk az valják, hogy még Attyáiktól is hallották, hogy amely harangjok — még mostan is — meg vagyon, az öntötték volt az Attyáik Váradon. És még a harmadik ülésben egy igen szép torony volt itten, olyan mellynek párja nem volt itten körül belül, és akkor is ezen harang volt benne, és a hangja ki hallott Kígyóságig, Büngösdig, és Vésztüre is. És hogy a Pogányok ki jártak gyakran prédálni, azon toronyból le vették. Azután hogy a Pogányság sok ízben ezen al földre ki ütött a Gellaiak, Ölyvediek, Vésztüiek, Antiak ide jöttek lakni, mint hogy itten bátorságosabb volt a lakás, és azoknak apró harangjok lévén, azokkal harangoztak hogy annál inkább messzebbre ne hallatnék, és mikor az ellenség közelgetett, hol vízbe, hol földbe dugták magok a Doboziak harangjokat. És ezután, amelynek már 54 esztendeje, sok embereknek tanúbizonyságára a Körös partból, a Szuszoka nevű zugbul vették ki is ezen emberek. És ezen öreg emberek, akik ugyan ezt az harangról beszélnek azt is mondják, hogy mindig hallották Attyáiktól, hogy Dobozon Református emberek laktanak ez előtt harmadik üléssel is . . .”

A tanuvallomást Sette János 83 éves, Megyeri András 63 éves, Szabó Ferenc 56 éves és Megyeri János 50 éves dobozi lakosok tették.

Ha megvizsgáljuk ezeket a vallomásokat, kiderül, hogy a doboziak emlékezete szerint háromszor hagyták el és háromszor ülték meg újra a falut két emberöltő alatt, azaz 50—60 éven belül. A másik érdekes mozzanata a vallomásnak az, hogy a futások idejében, még Gyula felszabadulása előtt amikor a „Pogányság sok ízben ezen al-földre kiütött...” a falu nemcsak a doboziak, hanem a környező falvak lakóinak is menedékkül szolgált. Nyilván ezt a falu fekvése tette lehetővé. A Körös kanyarulatai, nádasai, árvizei és a falu körüli erődéség elrejtette a helységet és nehezen megközelíthetővé tette a vidéken ismeretlen törökök számára. A doboziak leleményességét bizonyítja, hogy a messze elhangzó nagyharang helyett az odamenekülők „apró harangjokkal” harangoztak, hogy „annál inkább messzebb ne hallatnék...”

Végül a tanúk közül — különösen a 84 éves Sette János az 1711—12 között visszatért régi lakosok között lehetett mint fiatal ember, aki még jóval a felszabadító harcok előtt születhetett Dobozon.¹²

Bizonyos, hogy 1712-ben megszervezett református egyházközség, és ennek előfeltételeként megszervezett, községi közösséggé alakult a Dobozra visszatérő lakosság, amelynek jó része bizonyíthatóan elődeiben a 16. században is ezen a helyen, az akkor Alsó Doboz, vagy Felső Doboz nevezetű falvakban és esetleg az újjá nem éledt Veszén, vagy Ölyveden lakott.¹³

2. Kontinuitás a 16. és 17. századi lakosok között

Tanulmányom szűkre szabott terjedelme nem teszi lehetővé, hogy bővebben foglalkozzam a falu 16. századi lakóival és egyenként vizsgáljam nevüket abból a szempontból, hogy megállapíthassam, a 16. századi lakosok között hányan voltak olyanok, akiknek a nevével a 17. században is találkozhatunk Doboz falu lakosainak névsorában.

Ezért csupán néhány családnevet vehetek vizsgálat alá a 16. századi dobozi lakosok közül. E vizsgálat elvégzéséhez forrásul szolgálnak az 1560—1563 közötti években készült dézsmajegyzékek, továbbá az 1567-ben és 1579-ben készült török kincstári defterek (adójegyzékek) névsorai.¹⁴

1. *Fülöp György* 1563-ban Alsódobozon volt bíró. *Bertalan* nevű testvérével, vagy fiával már korábban is itt lakott. Mind a két családnév előfordul az 1567. évi és 1579. évi adójegyzékben is.

1636-ban Fodor Miklós békési ember vallomásában megemlíttette, „Etzer az Atyámmal mentem vala Dobozra, megszállánk a Kománál, *Fülöp Györgynél*, ott egymással beszélgetvén láttam, hogy elfakad sírva *Fülöp György*...”¹⁵

2. A *Kamuti család* 1563-ban Alsódobozon lakott, 1567-ben már fiát, a nőtlen Ambrust és Jánost is felvették az adójegyzékbe.

1636-ban Simondi Máténé *Kamuti Erzsébet* vallomást tett a Békés-Doboz közötti határjárás alkalmával.

3. *Kádár család. Ferenc és István* már 1562-ben Alsódobozon laktak. 1567-ben újra Ferenc és István, 1579-ben Mihály nevű családtag nevével találkozunk.

Kádár Ferenc dobozi nemes ember vallomást tett 1636-ban a Békés-dobozi határjárás alkalmával.

4. *Kerek, Kerék* vagy *Kerik* család. Ferenc, Sebestyén, Bertalan nevű családtagok szerepelnek 1560—1563 között a dézsmajegyzékben.

Kerek István, Demeter és Péter képviselik a családot 1579-ben a török kincstári defterben.

1616-ban a megnevesített dobozi jobbágyok között találjuk Kerik Ferencet, Pétert és Györgyöt.

1636-ban Kamuti Erzsébet dobozi asszony vallotta: „... mely Házban Kerék Ferencz komám lakik vala, én úgy tudom, hogy dobozi föld volt volna ...”.

5. *Kúcsár*, vagy *Kulcsár* család. Kúcsár Vince és fia János 1579-ben adóztak a töröknek.

1616-ban *Kúcsár Jakab* is nemességet nyert Dobozon.

1636-ban Kulcsár Jakab dobozi nemes ember vallomást tett.

6. *Oláh család*. Miklós 1563-ban, Oláh Éliás és István 1579-ben volt dobozi lakos.

Oláh András 1616-ban a megnevesített jobbágyok között volt.

1636-ban Oláh János dobozi nemes ember is vallomást tett a határjáráskor.

7. *Orbán család*. Mátyás és Máté 1560—1563 között, János és fia, Ferenc 1567-ban. Orbán Mátyás és fia János 1579-ben laktak Alsó és Felsődobozon.

Orbán János 1616-ban nemességet kapott, 1636-ban pedig már mint mezőke-reki lakos tanúvallomást tett a határjáráskor.

8. *Simándy család*. Máté és Mátyás 1579-ben tűnik fel Dobozon.

1616-ban *Simándy Jánost* ott találjuk a megnevesített dobozi jobbágyok között. 1636-ban Máté nevű családtag feleségével Dobozon lakott.

9. *Víg*, vagy *Vég* család. Márton és Mátyás 1560—1563 között, János, Márton és György 1567—1579 között Dobozon laktak, 1616-ban *Vig Simon* nemességet kapott, 1636-ban Vig Simon dobozi lakos.

10. *Szana, Zana család*. Mihály 1562-ben Dobozon adózott, Ferenc 1616-ban nemességet kapott.¹⁶

Bizonyára ennél a 10 családnál sokkal több maradt meg és élt továbbra is Dobozon a 17. században, azonban az e századbeli lakossági névsorok hiányában csak ennyit lehetett azonosítani és nyomonkövetni.

A felsoroltakon kívül a 16. században itt élő Kiss család leszármazottja lehetett az 1616-ban nemességet nyert Kiss Gergely, a *Szabó családé* Szabó Máté. Ezek a nevek azonban olyan gyakoriak és elterjedtek voltak már a 16. században is, hogy hosszabb időszokban azonosításuk nem lehetséges.

3. Doboz újjáéledése a 18. század elején

Községünk egyike azoknak a Békés megyei falvaknak, melyek a történelem folyamán csak ideiglenesen maradtak lakosság nélkül és többszöri elpusztulásuk és újratelepülésük során – legalább is részben – a régi lakosság tért vissza elhagyott szülőföldjére, vagy ősei régi fészkére. Ezt a tényt a 16–17. század vonatkozásában az előbbi fejezetben úgy gondolom meggyőzően bizonyítottam.

Az előzőekben már ezt is megállapítottuk, hogy Doboz 18. századi újraéledése az első évtizedben már megkezdődött, mert 1711–12-ben szervezett református egyházközség élt és szolgált a helységben. Most arra a kérdésre keressük a választ, kik voltak és honnan jöttek azok az emberek, akik újjáélesztették és újra felépítették őseik faluját.

Az első hivatalos, adózás szempontjából készült összeírás 1715-ből való. Ezt a 34 családnevet tartalmazó névsort vizsgálva megállapíthatjuk, hogy mindössze két olyan nevet találunk benne, melyek már a 16. és 17. századi névsorokban is fellelhetők, *Simándi István* és *Megyeri György* nevét. Ezekről feltételezhetjük, hogy a korábban itt lakó, hasonló nevű családok leszármazottai. Nyilvánvaló, hogy a *Kiss, Nagy, Szabó, Varga* nevéek között is lehettek, sőt bizonyosan voltak is olyanok, akik a régi családok leszármazottai voltak, azonban nevük gyakorisága miatt azonosíthatatlanok.

Az 1716-ban kelt összeírásban ott van a *Sette* családnév is. Ezzel a névvel nem találkoztunk sem a 16., sem a 17. században. Mégis bizonyosan állíthatjuk, hogy — legalább is a 17. század második felében — már a *Sette* családnak az elődei is Dobozon laktak. A református egyház anyakönyvében ugyanis bejegyzésként szerepel, hogy *Sette János* 83 éves dobozi református ember 1766-ban azt állította, hogy 54 évvel azelőtt, tehát 1712-ben ott volt, amikor még a török világban a Körös vizébe elrejtett harangot „sok embereknek tanubizonyására a Körös partból a Szuszoka nevű zugból vették ki . . .”. Azt is tudta *Sette János*, hogy azt a harangot még „öntötték volt az Attyáink Váradon és még a harmadik ülésben (a 17. század második felében) egy igen szép torony volt itten . . .”.

Tehát a *Sette* család szintén azok közül való, akiknek elei Dobozon laktak már a 17. században is.¹⁷

A fentebb említett *Simándi család* az előző fejezetben bemutatott leszármazási rend szerint a 16. század óta itt lakott.

A *Megyeri család* valószínű, hogy már a 17. század végén elpusztult és lakatlanul maradt Mezőmegyer lakosai közül való volt. Tény az, hogy 1616-ban már Dobozon lakott, és a földesúrtól nemességet nyert. A család nemességére utal, hogy 1720–22-ben a család egyik *István* nevű tagja jegyzőséget viselt a falumban.

1731-ben, amikor Berény kezdett benépesülni, *Kiss János* és *István*, *Varga Mihály*, aki Csabáról ment Dobozra 1720-ban, *Nagy Gergely* és *István*, *Bagi István* és *András* nevű családokkal együtt a *Megyeri* család három tagja, *Ferenc*, *Mihály* és *István* is Berénybe költözött át.¹⁸

A *Kerek* vagy *Kerék* család nevét sem találjuk a 18. századi első összeírások névsorában. 1722-ben azonban Dobozon a református prédikátor ellen tartott vizsgálaton tanúskodik többek között Kerék István is, sőt említés történik ebben az okmányban a fiáról is. Bizonyára ugyanez a Kerék István szerepel az 1725. évi adóösszeírásban, mely szerint 3 ökre, 2 lova, 1 tehene és 5 sertése volt. A család egyik tagja, Kerék János 1723-ban a Bihar megyei Derecskére költözött.¹⁹

Összegezve az elmondottakat egyetérthetünk Doboz korábbi történetírójának megállapításával: „Doboz vármegyénknek azon községei közé tartozik, melyek a vármegye legsanyarúbb állapotjában is létezni meg nem szüntek s méltán dicsekedhetik azzal, hogy több mint nyolcszáz éves község s lakosai még azon ősöknek unokái, kiknek mint honszerzőknek lovai elsők tapodták az alföldi sík vidéket.”²⁰

Valóban, a 18. században újraterlepülő lakosság egy része — a családnevek alapján — azonosítható már a 16. században itt élő lakosok leszármazottaival. Származásukra nézve tehát részben a 16—17. századi Doboz lakóinak utódai voltak, részben pedig a környékbeli — a török időkben elpusztult — újjá nem épült falvak régi lakóinak leszármazottai.²¹

Az 1719-ben kelt kamarai összeírás meg is erősíti ezt a megállapításunkat, mert a lakosság származására nézve ezt jegyezte fel: „rég, magyar nemzetiségű kálvinisták lakják” (so alte Hungar Nation und Calvinist . . .)²²

Községünk lakossága a 18. század első évtizedeiben egyenletesen szaporodott az újabb visszatérőkkel. Bár meg kell jegyeznünk, hogy az összeírások nem tükrözik a lakosság valóságos létszámát, mert az adózás szempontjából készülve nem kerültek be az összeírásba a nem adózó nemesek és az adóalappal nem rendelkező zsellérek. Világosan mutatja ezt aényt, hogy az 1715-ben, majd 1716-ban dobozi Sánta Mátyásné és Kiss Istvánné ellen lefolytatott boszorkányper során kihallgatott 37 tanú neve között több olyan családnév van, melyeket nem találunk az összeírásokban.²³

A szépen gyarapodó helység lakosságát is jól megkevesbítette a megyében, a megyei adószedők törvénytelen adóbehajtása következtében, megindult elvándorlás, melynek során Dobozról is 1723—24-ben 20 jobbágy költözött el más vármegyékbe.²⁴

Mindezek ellenére — bár régi dobozi családok is elhagyták újra őseik földjét, ahová nemrég sok viszontagág után visszatértek — „Doboz község azon 4-5 hely közé tartozik megyénkben, melyek határrészeit ma is régi, 4-5 százados neveiken emlegetik. Ennek érdekes oka az, hogy itt sohasem szakadt meg teljesen az összeköttetés a falu régibb és újabb lakossága között, s legalább egy-két család mindig megőrizte a hagyományos határneveket.”²⁵

JEGYZETEK

1. Thököly Imre naplója 1678. március 24—25. Monumente Hungarica Historica, második osztály: írók, XVIII. kötet. Torma Károly Késmárki Thököly Imre naplója 1676—1678. évekből. Pest, 1866. 168. Thököly és Békés megye kapcsolatairól lásd még: *Karácsonyi János*: Thököly viszonya Békés megyéhez, különösen Gyulához, BÉVK 9. kötet, 56—77., *Zsilinszky Mihály*: Naplótöredék az 1683-iki hadjárathól. BÉVK 8. kötet 140—143.
2. Országos Levéltár (OL) P. 392. Károlyi lt. Harruckern cs. Lad. 37. No. 32, 1685., továbbá *Karácsonyi János*: Békés vármegye története I—II. Gyula, 1896. I. 37.
3. OL. P. 418. Károlyi lt. Harruckern cs. Fasc. B. B. VI. No. 25.
4. *Karácsonyi János*: Békés vármegye i. m. I. 226. „1691. október 23. Újabban Gyula felé szállottunk . . . szolgálóinkat elküldtük Gyula felé zsákmányra . . . Ezen egész hét alatt csak Gyula és Jenő között való pusztákon, ligeteken tekeregtünk, bizony igen sokat éhezünk, koplaltunk . . .” Vö. Almády István naplója. 1691. október 23—31. Monumenta Hungarica Historica II. osztály: írók, XXIII. kötet, Thaly Kálmán: Thököly Imre némely főbb híveinek naplói, írásai 1686—1699. Pest, 1866.
5. Doboz közvetlen szomszédságában lévő és a vidék felszabadítása után rövid időre újjáéledt *Gella* (Gerla) nevű falura vonatkozóan egy 1733-ban kelt összeírásban ezt olvassuk: „Toronynak, templomnak, ezenkívül valamilyen nagy épületnek romjai láthatók itt . . . pusztulása a török uralom alatt történt . . .” Hasonló megyjegyzést találunk Kamut és Bélmegyer templomaira nézve is.
Haan Lajos: Békés vármegye hajdana I—II. Pest, 1870. I. 280—281.
6. OL. E. 281. Budai Kamarai Administratio Registraturája. Bericht und Schreiben. IX. 1969. fol. 104. No. 34.
Vö. Kristó Gyula: Olvasókönyv Békés megye történetéhez a honfoglalástól 1715-ig. Békéscsaba, 1967. *Implom József*: Olvasókönyv Békés megye történetéhez 1694—1848. Békéscsaba, 1971.
7. OL. E. 156. U. et. C. Fasc. 62. No. 22. Filmtári doboz 2307.
A jegyzékben szerepel meg „Unterhalb Gyula” megnevezés alatt: *Gella* (Gerla) 3 telek hat ungefer 80-90 acker (450 értékben, Berin (berény) 4 telek ungefer 12 ackerbau 450 Ft.” Bigesch (Békés) 50 telek hat viel ackerbau 7500 Ft-ért.
8. OL. E. 281 Budai Kamarai Administratio Registraturája. Berichte und Schreiben 1700. Vö. Gyula város Oklevéltára 467., *Implom*: i. m. 12—13.
9. *Implom*: i. m. 14.
10. A prédikátor nevével és személyével kapcsolatban sok a bizonytalansági tényező. A református egyház anyakönyvében ez áll: „Tiszt. Tatai János kiis Tábori Pap volt.” Vö. Dobozi Református Egyház Irattára I. Anyakönyv, 1766—1809. 44. o. (továbbiakban DREI). Ugyanott a 48. oldalon Johannes Tatai Ao 1712. Egy másik forrás szerint „Nicolaus Tatajensis Doboz 1711”. Vö. Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára (a továbbiakban TtREL) I. 29. a. 1. a Békés-Bánáti Református Egyházmege Jegyzőkönyve 1696—1809. 5. o. Végül *Barcsa János*: A Tiszántúli Református Egyházkerület története c. munkájában: „1711 Tatai Mihály, 1712 Tatai János” van említve dobozi lelkészként.
11. Vö. *Karácsonyi*: i. m. II. 38.
12. DREI I. Anyakönyv 44. „Historia Campani . . .”
13. 1712-ben a református prédikátornak a következő díjlevelet állapította meg az eklézsia előjárósága:
1. „Summa Flor. 32. Ung. (Késpénz 32 magyar forint) 2. Buza 10 köből, 3. Algabona 10 köből, 4. Sertésre Flor 3, mellé 1 köből dara, 5. Az egész Falu délig kaszál és fel is gyűjti s bé hozza (1743-ban ezt a tételt 10 boglya szénában állapították meg). 6. Egy Veder Turó, 7. Eskütés, Keresztelés, Halott ut alibi (= annyi mint másol), 8. Fa elegendő (vagyis annyi, amennyi szükséges), 9. Két itze vaj, s annyi méz, 10. Fadgyu 10 font, 11. Harmincz font só, 12. Órlés elegendő (vagyis annyi búzát visznek a lelkésznek a malomba őrettetni, amennyi a háztartásában szükséges)” TtREL I. 29. a. 1. 31.

14. OL. E. 159. Reg. Dec. Békés Filmtári dobozszám 9600 és 9601, továbbá *Káldy Nagy Gyula*: A gyulai szandzsák 1567. és 1579. évi összeírása. Békéscsaba 1982. 233—234, 243—244.
15. OL. E. 159. Reg. Dec. Békés. Filmtári dobozszám: 9600—9601. 1560—1563, *Káldy Nagy Gyula* i. m. 233—34. 243—44, *Haan Lajos*: Békés vármegye hajdana i. m. II. 228. Haan által itt közölt tanúvallomás „Doboz-békési határjárás 1620” címet és dátumot viseli. Az eredeti okmány címe és dátuma ez: „Inquisitio Metalis respectu Metarum Gyula, Békés et Doboz Anna 1636.” OL. P. 418. Károlyi lt. Fasc. B. No. 24. 1636.
16. Lásd a fentebbi jegyzetet.
17. BML Közyűlési jk. I. 197—198. 1715. 43—44, 1716. év. DREI Anyakönyv I. 44.
18. OL. P. 418. Károlyi lt. Fasc. S. No. 24. Sine dato.
19. *Ember Győző*: Az újratelepülő Békés megye első összeírásai 1715—1730. Békéscsaba, 1977. 129. és 158. 1723—1725 között összesen 20 jobbágy hagyta el Dobozt. Közülük nyolcan Bihar megyébe, 1 Csongrád megyébe, 3 Heves megyébe, 1 Pest megyébe, 2 Zemplén megyébe, 5 ismeretlen helyre távozott.
20. *Haan L.* i. m. 163.
21. Már a török időkben is sokszor ide húzódtak, itt találtak biztonságosabb lakozást a környékbeli falvak lakosai. „Gellaiak, Ölyvödiek, Vésztüiek, Antiak ide jöttek lakni . . .” Az anyakönyvi bejegyzés szerint. „Ez az eklésia a lakatlanság után 1712-ben kezdett felvirágozni.” „Pastorum Nomina In Eccla Doboziensis ab Anno 1712” cím alatt a következő prédikátorok neveit jegyezték fel: „Tiszt. Tatai János, kiis Tábori Pap volt, Tiszt. Balogh Geregely, Tiszt. Vass Sámuel, Tiszt. Bordány Szoboszlai Gergely, kiis itten holt meg 1716, Tiszt. Kotsi Tamás, tsak fél esztendeig lakott itten, Tiszt. Szöllősi György, Tiszt. Debreczeni István ki is itten holt meg Tábori Pap volt . . .” DREI. Anyakönyv. I. 44—45. o.
22. OL. P. 418. Károlyi lt. Fasc. B. No.: 1. Aestimatio Camaralis Domini Gyulensis 1719. Ez az összeírás a dobozi akkori lakosok közül 25 családfőnek a nevét tartalmazza. Ezek között *Simándi, Sette, Kiss, Varga, Balog, Hajdú* nevű családok képviselik a régi dobozi származásúakat. Egyébként ekkor a község határában 6 egész telek (6 gantze Sessiones) szántó föld volt 18 forint értékben, illetve jövedelemmel. A lakosság robotjának értéke, illetve jövedelme 37 forint, a regálé jövedelem 9 forint, a kilenced jövedelem és Mezőmgyer árendája 42 forint. Összesen 106 forintra becsülte a kamarai összeíró a falu jövedelmét ebben az évben.
23. BML. IV. A. 10. c. 1715., 1716. év.
24. *Ember Győző*: i. m. 73. o.
25. *Karácsonyi*: i. m. II. 85.